

УДК 316.47:331.1

DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/10.21>

Рудик О.А.

здобувач,

Хмельницький національний університет

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В ОТГ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Дане дослідження присвячене обґрунтуванню процесу формування механізму регулювання соціально-трудо-вих відносин в об'єднаних територіальних громадах у підвищенні якості життя населення. Здійснено аналіз наукових досліджень із питань ролі держави та органів місцевого самоврядування у регулюванні та розвитку соціально-трудо-вих відносин на місцевому рівні. Охарактеризовано провідні світові концепції у регулюванні соці-ально-трудо-вих відносин та призначення і роль органів місцевого самоврядування у регулюванні СТВ. Дослід-жено основні наукові підходи до розгляду поняття «розвиток громади». На основі проведеного дослідження виокремлено базові компоненти механізму регулювання соціально-трудо-вих відносин в об'єднаних територіаль-них громадах, які дадуть змогу спрямувати його на підвищення рівня її якості життя мешканців громад та на забезпечення соціально-економічного розвитку ОТГ.

Ключові слова: соціально-трудо-ві відносини, державне регулювання, механізм, компоненти, об'єднана тери-торіальна громада.

Постановка проблеми. За сучасних умов забезпечення сталого розвитку соціально-трудо-вих відносин потребує не лише оновлення регу-лятивного інструментарію, а й розроблення нових форм і підходів до державного регулювання, побудови новітніх механізмів у сфері регулювання СТВ з урахуванням існуючих закономірностей і тенденцій на світовому та локальному ринках праці. Потребує переосмислення у тому числі й роль органів місцевого самоврядування у меха-нізмах регулювання соціально-трудо-вих відно-син, оскільки в умовах реформування адміністративно-територіального устрою України саме вони отримують усю повноту відповідальності перед населенням за рівень їхнього добробуту та якість життя, соціально-економічний розвиток територій тощо. Звідси постає необхідність формування ефективних механізмів регулювання соціально-трудо-вих відносин та соціально-трудо-вої сфери об'єднаних територіальних громад для подальшої розбудови в Україні систем ефективного територі-ального регулювання та розвитку СТВ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль держави у регулюванні соціально-трудо-вих відносин досліджується у працях цілої низки науковців [1-5]. При цьому наукові погляди можна звести до двох основних груп:

– максимальна децентралізація регулювання, перенесення основних його заходів на рівень виробничих систем, значне обмеження державного втручання;

– активне втручання держави у соціально-трудо-ву сферу, у тому числі й у сферу соціально-трудо-вих відносин окремих роботодавців.

Водночас представники усіх економічних шкіл та течій повністю чи з певними застереженнями

підтримують тезу про масштабність та багатовек-торність ролі держави у формуванні соціально-еко-номічної політики. З огляду на це та враховуючи відсутність практичного досвіду децентралізова-ного регулювання в Україні, особливого значення за сучасних умов набувають питання формування ефективних регулятивних механізмів у соціально-трудо-вій сфері для органів місцевого самовря-дування і, зокрема, для органів самоврядування об'єднаних територіальних громад.

Мета статті полягає в обґрунтуванні шляхів формування ефективних механізмів регулювання соціально-трудо-вих відносин в об'єднаних тери-торіальних громадах України.

Виклад основного матеріалу. Узагальнене призначення органів місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади полягає у забез-печенні сталого соціально-економічного розвитку. Звідси, регулятивна діяльність територіальних органів влади повинна спрямовуватися на захист інтересів ОТГ та її населення, на забезпечення дотримання законодавства, збереження, примно-ження й ефективне використання ресурсів тощо. У цьому контексті регулювання соціально-трудо-вих відносин в ОТГ повинне мати на меті, по-перше, забезпечення їх розвитку та, по-друге, функціону-вання у правовому полі. При цьому загальне спря-мування регулювання соціально-трудо-вих відносин має перебувати у площині підвищення якості життя населення громади, адже чим вищим він буде, тим більш розвиненою ставатиме спільнота, а отже, сама сприятиме подальшому соціальному розвитку об'єднаної територіальної громади.

Отже, метою регулювання соціально-трудо-вих відносин в ОТГ є забезпечення розвитку соці-ально-трудо-вих відносин у громаді в правовому

полі та в напрямі підвищення якості життя населення. Досягнення поставленої мети можливе в ході виконання таких завдань:

- забезпечення дотримання законодавства у соціально-трудовій сфері;
- сприяння розвитку ринку праці і соціально-трудових відносин у громаді;
- забезпечення сталого соціально-економічного розвитку громади;
- здійснення заходів, спрямованих на підвищення якості життя населення.

Варто відзначити, що на сучасному етапі докорінно змінилося уявлення про рушійні сили та співвідношення різних чинників розвитку, про роль і місце людини у цивілізаційному прогресі. Досвід економічно розвинених країн і ще більшою мірою країн, що здійснили економічний ривок у різні періоди ХХ ст. (Японія, Корея, Німеччина, Ірландія, Чехія, Угорщина, Словенія), свідчить про вирішальне значення людського капіталу, якості робочої сили і мотивацію ефективної праці. Ця нова концепція орієнтована на примат людського розвитку [4, с. 11].

Світова наукова спільнота розглядає економічний розвиток громад як процес або стратегію, які застосовуються для поліпшення показників соціально-економічного розвитку, підвищення рівня добробуту, забезпечення прогресу у соціально-трудовій сфері тощо.

Розвиток громади пов'язаний із прогресом громади. Це процес розвитку та підвищення здатності громади діяти колективно. Результатом цих дій є поліпшення показників соціально-економічного розвитку громади у фізичному, соціальному, політичному та економічному аспектах [6, с. 440].

Розвиток громад є стійкою концепцією та, як доводить світова практика, виявляється більш успішним за умов застосування чіткої методології, підходів та державної підтримки. При цьому якісний підхід – це такий, за якого «економіка громади розбудовує зв'язки з довколишнім оточенням і шукає та використовує можливості вкласти в основні економічні плани, стратегії й можливості, що формують більш широку економіку навколо неї» [7].

Саме людський і соціальний капітали забезпечують нині найвищі темпи економічного зростання. Необхідність забезпечення економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні потребує поліпшення умов і посилення стимулів формування трудового потенціалу та максимально ефективного його використання. Звідси, механізми регулювання соціально-трудових відносин в ОТГ повинні складатися з ієрархічної системи компонент, реалізація кожної з яких покликана сприяти прогресу громади у цілому та розвитку її соціально-трудової сфери зокрема.

– У розвитку соціально-трудових відносин провідна роль належить державі в особі відповід-

них органів влади та місцевого самоврядування на основі додержання принципу «трипартизму», як рекомендує Міжнародна організація праці (МОП). Тристороннє співробітництво – розвинута практика колективної взаємодії й уміння вести ділові перемовини з позицій представників певних соціально-економічних груп;

– етика договірних відносин, яка полягає у тому, що будь-який договір виконується і гарантом його виконання є вся адміністративно-правова система держави;

– високий рівень самоорганізації працівників і населення, що визначає їхню здатність формулювати свої інтереси й цілі, формувати представницькі органи, котрі відстоюють ці інтереси, та виробляти різноманітні форми соціального протесту, які дають змогу досягати своїх цілей [5, с. 30].

Нагомість в Україні хоча й повсюди наголошується на необхідності розвитку відносин соціального партнерства, реальних передумов для цього наразі не створено. Сучасна вітчизняна наукова думка базується на розгляді соціального партнерства як основного методу регулювання СТВ на рівні місцевого самоврядування, хоча й визнає, що його застосування наразі не є ефективним. Виходячи із цього, можемо говорити про те, що розвиток відносин соціального партнерства повинен мати місце у системі регулювання соціально-трудових відносин, однак не варто його розглядати як основний метод, а отже, доцільно більш детально дослідити питання виокремлення основних компонент механізму регулювання СТВ в об'єднаних територіальних громадах.

У цілому на рівні об'єднаної територіальної громади регулювання соціально-трудових відносин покликане налагодити соціальний діалог між суб'єктами соціально-трудової сфери, забезпечити дотримання законодавства в процесі здійснення соціально-трудових відносин та сприяти розвитку СТВ у громаді. Так, органи місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади повинні: забезпечувати територіальний розвиток СТВ на території громади; сприяти формуванню та розширенню соціально-трудової сфери ОТГ; організувати і координувати роботу територіальних відділень державних служб та органів соціально-трудової сфери; налагоджувати соціальний діалог між суб'єктами соціально-трудових відносин, брати участь у залагодженні конфліктів; здійснювати контроль показників розвитку соціально-трудової сфери громади.

На локальному рівні, тобто на рівні окремих населених пунктів, функціональне призначення регулювання соціально-трудових відносин полягає у створенні стимулів та умов розвитку СТВ на місцевому рівні, налагодженні відносин між місцевими суб'єктами соціально-трудової сфери. Зокрема, варто здійснювати контроль показників розвитку соціально-трудової сфери населеного пункту; сприяти примиренню сторін соціально-

трудова відносин у конфліктних ситуаціях; стимулювати розвиток СТВ та соціально-трудова сфери населеного пункту; забезпечувати гармонізацію відносин між сторонами соціально-трудова відносин у населеному пункті; сприяти розвитку соціально-трудова відносин на локальному рівні.

На основі вищезазначеного можна виокремити низку основних компонент, на яких повинні базуватися механізми регулювання соціально-трудова відносин в об'єднаних територіальних громадах:

– організаційно-формуюча: організація роботи місцевих органів влади, територіальних відділень державних служб і органів соціально-трудова сфери, формування соціально-трудова сфери;

– контрольньо-оціночна: контроль над дотриманням законодавства у соціально-трудова сфері, оцінка та прогнозування показників розвитку соціально-трудова відносин;

– посередницько-регулятивна: встановлення регламентуючих норм (наказів, інструкцій, методичних документів), надання дозволів, укладання угод щодо соціального партнерства, посередництво у вирішенні питань розвитку СТВ між суб'єктами соціально-трудова сфери громади);

– превентивно-упереджуюча: попередження виникнення ризиків та розвитку несприятливих процесів у соціально-трудова сфері об'єднаної територіальної громади;

– розвиваюча: забезпечення розвитку соціально-трудова сфери і соціально-трудова відносин у громаді.

Організаційно-формуюча компонента механізму покликана забезпечити якісне формування соціально-трудова сфери об'єднаної територіальної громади за рахунок чіткої організації роботи органів місцевого самоврядування, координації їхньої діяльності з територіальними відділеннями державних служб і органів соціально-трудова сфери, розбудови інфраструктури служб контролю у соціально-трудова сфері, розроблення організаційних регламентів (оргпроектів), положень про структурні підрозділи, посадових інструкцій, графіків робочого часу та відпочинку, проведення консультацій, переговорів між соціальними партнерами, укладання системи угод і договорів на різних рівнях соціально-трудова відносин.

Контрольно-оціночна компонента покликана забезпечити якісне проведення оцінки стану розвитку соціально-трудова сфери громади у цілому та її окремих складників із виокремленням чинників впливу на розвиток ОТГ та прогнозування динаміки оціночних показників, а також здійснення ефективного контролю над виконанням нормативних актів, соціально-економічних програм, дотриманням норм, стандартів у соціально-трудова сфері, положень колективних угод тощо.

Посередницько-регулятивна компонента необхідна у механізмі регулювання соціально-трудо-

ва відносин об'єднаної територіальної громади для визначення правових рамок функціонування соціально-трудова сфери громади; розроблення стандартів, нормативів; встановлення обмежень, заборон, лімітів, штрафів; створення регламентуючих норм (наказів, інструкцій, методичних документів), надання дозволів, укладання угод щодо соціального партнерства; участі у вирішенні конфліктів у соціально-трудова сфері за допомогою перемовин, консультацій, встановлення фактів, надання свідчень у судових та арбітражних слуханнях; застосування особливих способів вирішення суперечок і конфліктів у соціально-трудова сфері, спрямованих на досягнення узгодженого рішення; здійснення опосередкованого регулювання (дотації, пільги, державне замовлення, прискорена амортизація, фінансово-кредитні й податкові пільги, пряма фінансова допомога для реалізації державних програм).

Превентивно-упереджуюча компонента механізму покликана забезпечити якісну роботу органів місцевого самоврядування у напрямі попередження виникнення ризиків та розвитку несприятливих процесів у соціально-трудова сфері об'єднаної територіальної громади, запобігання конфліктним ситуаціям.

Розвиваюча компонента у механізмі регулювання соціально-трудова відносин в ОТГ має на меті забезпечити розроблення і реалізацію програм розвитку (територіальних, місцевих) у соціально-трудова сфері, запровадження сучасних форм і методів участі найманих працівників в управлінні виробництвом, прийняття та організацію організаційно-управлінських нововведень, роботу з розширення соціально-трудова сфери громади, підвищення обсягів зайнятості та рівня життя населення тощо.

Висновки. Проведення в Україні децентралізаційної реформи після тривалого застосування системи централізованого державного управління відкрило цілу низку питань, пов'язаних з організацією ефективного місцевого самоврядування, у тому числі щодо розбудови ефективних механізмів регулювання соціально-трудова відносин на місцевому рівні. Застосування провідного світового досвіду вирішення вказаного питання наразі не може дати відчутних позитивних результатів у зв'язку з історично сформованими особливостями соціального й економічного розвитку держави. У силу цього необхідним є формування новітніх механізмів регулювання соціально-трудова відносин в об'єднаних територіальних громадах, адаптованих під українські реалії та спроможних у разі їх імплементації забезпечити ефективну діяльність органів місцевого самоврядування у напрямі не лише регулювання соціально-трудова відносин в громадах, а й їх стійкого розвитку.

На основі проведеного дослідження виокремлено п'ять основних компонент, на яких мають базуватися механізми регулювання соціально-трудоких відносин в об'єднаних територіальних громадах України, зокрема організаційно-формуєчу, кон-

трольно-оціночну, посередницько-регулятивну, превентивно-упереджуючу та розвиваєчу. Подальшим напрямом дослідження має бути формування організаційної та функціональної структур розглянутого механізму з урахуванням визначених компонент.

Список використаних джерел:

1. Беззубко Л.В., Нехода Е.В. Социально-трудоые отношения: результаты исследований в России и Украине. Томск : Томский государственный университет, 2013. 372 с.
2. Колесников Н.Е. Социально-трудоые отношения: современные проблемы теории и практики. Санкт-Петербург : РАН, 2013. 121 с.
3. Колот А.М. Соціально-трудоі відносини: теорія і практика регулювання : монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 230 с.
4. Лібанова Е.М. Стратегічні пріоритети соціальної політики України на початку ХХ століття. *Демографія та соціально економіка*. 2008. Вип. 1(9). С. 9.
5. Саакян А.К. Социальное партнерство и трехсторонний механизм в регулировании социально-трудоых отношений. *Научная мысль*. 2012. № 2(6). С. 27–30.
6. Puziah A., Yusof F., Faizul A. Local economic growth and community sustainability / Quality of life in the built and natural environment : AMER International Conference on Quality of Life, Malaysia (6-8 April 2013). 2013. P. 437–444.
7. Community economic development lessons from two years' action research. London : Department for communities and local government, 2018. 42 p.

References:

1. Bezzubko L.V., Nehoda E.V. (2013) Socialno-trudovye otnosheniya: rezultaty issledovanij v Rossii i Ukraine [Social-labor relations: results of research in Russia and Ukraine]. Tomsk: Tomskij gosudarstvennyj universitet. (in Russian)
2. Kolesnikov N.E. (2013) Socialno-trudovye otnosheniya: sovremennyye problemy teorii i praktiki [Social and labor relations: current problems of theory and practice] SPb.: Izd-vo RAN. (in Russian)
3. Kolot A.M. (2008) Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka rehuliuвання : monohrafiia [Social-labor relations: theory and practice of regulation]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
4. Libanova E.M. (2008) Stratehichni priorytety sotsialnoi polityky Ukrainy na pochatku XX stolittia [Strategic priorities of social policy of Ukraine in the early twentieth century]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika: naukovo-ekonomichni ta suspilno-politychnyi zhurnal*, vol. 1(9), pp. 9.
5. Saakyan A.K. (2012) Socialnoe partnerstvo i trehstoronnij mehanizm v regulirovanii socialno-trudovyh otnoshenij [Social partnership and the tripartite mechanism in social and labor relations regulation]. *Nauchnaya mysl*, vol. 2(6), pp. 27–30.
6. Puziah A., Yusof F., Faizul A. (2013) Local economic growth and community sustainability / Quality of life in the built and natural environment : AMER International Conference on Quality of Life, Malaysia, (6-8 April 2013). P. 437–444.
7. Community economic development lessons from two years' action research. London (2018) : Department for communities and local government, 42 p.

Rudyk Oleh
Khmelnitsky National University

FORMATION OF THE SOCIO-LABOR RELATIONS REGULATION MECHANISM IN UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES IN IMPROVEMENT THE QUALITY OF POPULATION LIVING

Under current conditions, ensuring sustainable development of social and labor relations requires not only the updating of regulatory tools, but also the development of new forms and approaches of state regulation, the construction of new mechanisms in the field of SLR regulation, taking into account the existing laws and trends in the world and local labor markets. The role of local self-government bodies in the mechanisms of regulating social and labor relations needs to be rethought, since in the conditions of reforming the administrative and territorial structure of Ukraine, they receive full responsibility for the level of their well-being and quality of life, socio-economic development of the territories, etc. The implementation of decentralization reform in Ukraine after the long-term implementation of the centralized public administration system has raised a number of issues related to the organization of effective local self-government, including the establishment of effective mechanisms for regulating social and labor relations at the local level. Applying the world's leading experience in addressing the issue at present cannot produce tangible positive results in relation to the historically shaped features of the country's social and economic development. Therefore, it is necessary to form new mechanisms for regulating social and labor relations in the united territorial communities, adapted to the Ukrainian realities and able, if implemented, to ensure the effective activity of local self-government bodies in the direction not only of regulating social and labor relations in the communities, but also their sustainable development. The article analyzes the research on the role of the state and local governments in regulating and developing social and labor relations at the local level. The leading world concepts in regulating social and labor relations have been characterized. The purpose and role of local self-government bodies in regulating social and labor relations have been defined. The basic scientific approaches to the concept of "community development" have been investigated. Based on the research, have been identified the basic components of the social and labor relations regulation mechanism in the united territorial communities, which will allow it to focus on improving the standard of living and quality of life of community dwellers and on ensuring the socio-economic development of the UTC.

Key words: social and labor relations, state regulation, mechanism, components, united territorial community.

JEL classification: J18, O20, R58.